

YOL AYIRIMINDAKİ TÜRKİYE

SELÇUK R. ŞİRİN

Bir gün uyandıığımızda bir de bakacaksınız ki, kişi başı milli gelirimiz 20 bin dolar oluvermiş. O günü bu dünyadaki yaşamınız sırasında mı, yoksa öbür tarafa göçtükten sonraki bir uyanışınızda mı görürsünüz bilinmiyor. Bilinen şu: konu edilen hayalin ne zaman gerçekleşeceğini, bugün alınacak kararlar ve yapılacak tercihler belirleyecek.

YOL AYIRIMINDAKİ TÜRKİYE

Neden mi? Çünkü eski usul tarımla, turizmle, inşaatla varacağımız yerin sonuna gelindi. Buradan öteye gitmek için her alanda *katma değeri yüksek* ekonomiye geçmemiz şart. Bunun yolu da belli; temel özgürlüklerde, hukuk sisteminde ve eğitimde reform!

Dünyada yüksek katma değer yaratan inovasyon temelli ekonomilere baktığımızda gördüğümüz üç ortak özellik şunlar: Bilgiye ulaşmanın önünde ekonomik ve siyasi engeller olmaması, adil rekabetin yasal güvence altında olması ve dayanışmaya dayalı bir ekosistemin varlığı. Bu konularda dünyadaki mukayeseli konumumuz nedir diye sorulacak olursa, cevap şöyle: Bilgiye Ulaşma Özgürlüğünde 180 ülke arasında 154.'lük. 2015 yılı Hukukun Üstünlüğü çalışması verilerine göre ise bu endekste 99 ülke arasında 80.'lik! ⁽¹⁾ Dayanışmaya gelince, bunun iki boyutu var; inovasyon yolunu açabilecek bir eğitim sistemi ve fikir sahibi olanlara sermaye ve know-how sunacak bir teşvik yapısı. Daha yazımızın başında bu alanlardaki yerimizi belirtip moral bozmayalım, bu konuya ilerleyen sayfalarda yeterince değineceğiz zaten. Şimdilik ilk 40 ülke arasında olmadığımızı belirtmekle yetinelim. Ama bilelim ki; özgürlük, adalet ve dayanışma yoksa, refah da yok! Tercihiniz? (bu soruyu sık sık soracağız, hazırlıklı olun).

2013 yılında dünyanın 17. Büyük ekonomisiydik, bir yıl sonra 19. Sıraya düştük. *The Economist*'in projeksiyonlarına itibar edeceksek, 2025 yılında, bırakın ilk 10'a girmeyi, ilk 20'ye bile gireceğimiz şüpheli. Neden? 2001 yılından sonraki altı yılda, Kemal Derviş ve ekibinin hayata geçirdiği, ardından AKP tarafından harfiyen uygulanan reformlarla ciddi yol alınmıştı. Ne olduysa 2008 sonrasında oldu. Türkiye ekonomisi inşaat ve rant odaklı bir büyüme çizgisine saptı ve milli gelir 10 bin dolar seviyesine çakılıp kaldı. İlk 10'a nasıl girilebileceği konusunun özellikle ekonomi bacağına, her nasılsa AKP ve CHP kurmayları hemfikir; yapısal reformlar şart! Hukuk, temel özgürlükler ve eğitim alanlarında yapısal reform yapmadan ilk 10'a girmek hayal.

¹ Bizim tesbit edebildiğimiz. (2014 Raporunda 99 ülke arasında 59.'lük – 2015 Raporunda 102 ülke arasında 80.'lik.)

Sermaye, ticaret, bilgi ve insan hareketlerinden oluşan 12 ayrı faktörün ölçümüyle ortaya çıkan bir ölçek var. Adına Küresel Bağlanmışlık Endeksi (Global Connectedness Index) deniyor. Bu çalışmada 140 ülke incelenmiş. Global ekonomiye en fazla katılan 10 ülkenin 9'u Avrupa'da! Hollanda, İrlanda, Singapur başı çekiyor. G. Kore 13., İsrail 16., Bulgaristan 36. sırada. Biz ilk 50 arasında yokuz (59). Kıssa: Dünya ekonomisine entegre olmak istiyorsak, AB'ye katılmakta ısrarcı olmalıyız. Şanghay Beşlisinden hayır yok. Fırsat mı? Var! İncelemenin şaşırtıcı bir tespiti bulunuyor. 1980'lerde global ekonomik hareketliliğe bakıldığında, coğrafi olarak dünyanın ekonomik merkezi Atlantik Okyanusu ortalarında bir yere denk geliyordu. 2014 verileri ise bu merkezin Türkiye olduğunu söylüyor! Bu coğrafi avantaja rağmen neden ilk 50'de yokuz? Çünkü günlük yapay sorunlarla boğuşmaktan yapısal sorunlarımızın çözümüne odaklanamıyoruz. Çekişme kültürünün şehvetine kapılarak aynı yolda devam mı edilmeli, yoksa reformları hayata geçirerek yeni bir başlangıç mı yapılmalı? Tercihiniz?

Bu devirde bir ülkenin ekonomik kalkınma seviyesi artık şuradan şuraya geldik diye kendi içinde bir değerlendirmeye yapılmıyor. Rakiplerinizi aranızdaki mesafede bir değişim olup olmadığına bakılıyor. Bize benzeyen dört ülke (Yunanistan, İspanya, Brezilya, G. Kore) ile ülkemiz, 1960'dan bu yana kişi başına düşen milli gelir açısından mukayese edildiğinde şöyle bir durum gözüküyor (veriler Dünya Bankası'ndan): 1960'larda yakın ara lideriz, 2012'de sonuncu!

Peki, BM Beşeri Kalkınma Endeksindeki yerimiz? 2014 sonuçlarına göre 69. Sıradayız. Sadece ekonomik göstergelerle değil, sağlık, eğitim, gelir adaletsizliği, toplumsal güven gibi konuların da hesaba katıldığı bu incelemenin şampiyonları Norveç, Avustralya ve İsviçre. Sonuncuları ise Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo ve Nijer. İyi haber şu: Son beş yılda Türkiye en çok aşama kaydeden ülkelerden biri (Ruanda, S. Arabistan, ve Zimbabve ile birlikte). Kötü haber ise, bu aşamaların önemli bir kısmı 2011 öncesi yaşanmış, son üç yıldır yerimizde sayıyoruz. Dünyanın 18. Ekonomisi olan ülkemizin Beşeri Kalkınmışlık bakımından 69. Sırada, Lübnan'la Kazakistan arasında bir yerlerde olması sizce uygun mu?

İnsan unsurunu ıskalayarak, sadece doğal kaynaklara ve jeopolitik üstünlüğe dayanarak başarılı olmak mümkün mü? Eğitimle refah arasında nasıl bir ilişki var? Şöyle diyelim: Evet belki orta gelir tuzağı içindeki ekonomik büyüme sürecinde eğitimi biraz boşlayabilirsiniz zira bu süreçte doğal kaynaklar, tarım, inşaat gibi sektörler büyük rol oynar. Ancak, kişi başı 10 bin dolarlarda debelenmekten kurtulup refah sürecine geçmek için katma değeri yüksek ürünlerle dünya pazarlarında rekabet edebilmek gerek. Bunun için de eğitilmiş iş gücü... İşe eğitilmiş bireyleri yetiştirecek öğretmenlerden başlamaya ne dersiniz? Evet diyorsanız bu iş, atanamamış, işsiz veya mesleğini icra ediyorsa bile karnı guruldayan öğretmenlerle olmuyor, bilirsiniz.

Yukarıda, orta gelir tuzağındaki büyüme sürecinde inşaatın rolünden bahsettik. Bir başka deyişle rant ekonomisi. Giderek artan tarih ve doğa tahribatının kaynağında ranta dayalı bir kalkınma modeli yatıyor. Çünkü bu modelde anılan değerler tahrip edilmeden rant yaratılmıyor, kalkınma (!) mümkün olmuyor. Veriler diyor ki, bir ülkede kişi başı milli gelir arttıkça, o ülkede ev sahipliği talebi azalıyor! Neden? Çünkü refahı yüksek toplumlarda hukukun üstünlüğü de

yerleşmiş oluyor. Dolayısıyla o ülkelerin bireyleri, paralarını güvenceye almak için bir tapuya sığınarak betona gömmek yerine adaletli bir toplumda yaşıyor olmanın verdiği güvenle daha faydalı alanlara gönül rahatlığı ile yatırım yapabiliyor. Ülkemizde yeni kurulan şirketler içinde inşaat faaliyeti yapanların açık ara birinci olması, insanlarımızın, istikrarsız ekosistemimizde en güvenli yatırımın betona yapılan olduğunu düşünmesinden. Hiçbir gelişmiş demokraside imar planları bizdeki sıklıkla değişmiyor, keyfi uygulamalarla ekonomiye müdahale edilmiyor çünkü hukuk sistemi buna izin vermiyor. Politikacılar da kent yaşamının gelişmesiyle ortaya çıkan rantı kendi çıkarlarına göre dağıtmıyor. Kısacası, hukukun üstünlüğü yoksa, rant vardır! Vah olsun derelerimize, ormanlarımıza, zeytinliklerimize ve tarihimize...

Ne kadar çok hukuk, o kadar çok kalkınma çağı diyerek hukukla ekonomi arasında bağ kurmadan önce verileri tekrar hatırlatalım. Yakınlarda yayınlanıp bizde pek ses getirmeyen 2014 yılının Hukukun Üstünlüğü Endeksinde (Rule of Law Index) 99 ülke arasında 59. sırada olduğumuzu yazmıştık. Bu endekste İskandinav ülkeleri başı çekerken, Endonezya⁽²⁾ ilk 10'a girmeyi başaran tek Asya ülkesi. Söz konusu endeksin bir alt kategorisi olan Temel Özgürlükler alanında ise durum bir felaket; 99 ülke arasında 78.yiz.⁽³⁾ Başta gene İskandinav ülkeleri var, sonuncular Zimbabve ve İran. Bu sıralamanın ne önemi var diye sorulacak olursa, hukukun üstünlüğü ile kişi başına düşen milli gelir arasındaki ilişkiye bakılmalı. Biri arttıkça diğerrinin de paralel biçimde arttığı hiç tartışma götürmeyecek kadar belirgin. Hukuk mu refah mı diyerek tercihinizi sormayacağım çünkü birinin olmaması halinde diğerrinin de olmadığı çok açık.

YA ÖZGÜRLÜK YA SEFALET

Sefalet dediysek yerlerde sürünmekten bahsetmiyoruz tabii. Çok şükür o dönemleri aştık. Ama yaşam standartlarımızı gelişmiş ülkelerin refah seviyeleri ile karşılaştırdığımızda orta gelir tuzağında çırpınmakta olduğumuzu görürüz. Bu anlamda müreffeh dünyanın sefilleriyiz.

Yeni ekonominin, yâni bilgi ekonomisinin lokomotifi yüksek becerilere sahip, bilgiye özgürce ulaşabilen eğitilmiş insan! Bir kamyon domates satıyor, bunun parasıyla basit bir bilgisayar alamıyoruz. Geçenlerde 19 milyar dolara el değiştiren ve sadece 53 çalışanı bulunan WhatsApp'ın değeri, Türkiye'nin cumhuriyet tarihi boyunca ortaya çıkardığı, on binlerce çalışanı olan ve ilk 10'umuzda yer alan en büyük dört şirketin (T.Telekom, TÜPRAŞ, THY, Petrol Ofisi) toplam piyasa değerinden daha fazla! Bu durumda bir gariplik yok mu? Bizden neden bir WhatsApp çıkmıyor? Çünkü yaratıcılığa dayalı iyi bir eğitim yapımız ve buna paralel uygun bir ekosistemimiz yok. Bilgi ekonomisi, adı üstünde, bilgiye özgürce ulaşılan, bireylerin özgürce

Bizim tesbitimiz.

² O ülke Endonezya değil Singapur olmalı. Endonezya: 2014'de 46.. 2015'de 52.)

³ 2015 Raporu daha bir felaket: 102 ülke arasında 96.'yız. [Uganda ve Afganistan'dan beter duruma düşmüşüz]).

tahayyül edebildiği ve birbirleriyle dayanışma içinde teşvik gördüğü, hukukun üstün olduğu bir ekosistem içinde gelişebiliyor. Bilgiye ulaşımında, yâni basın özgürlüğü alanında 180 ülke arasında 154. sıradayız. Böyle olunca da inovasyon seviyesinde 142 ülke arasında 68. sırada yer alıyoruz. Bu endeks, inovasyonu yalnızca AR-GE yatırımları bakımından değil, bilgi ve teknoloji çıktısı, katma değeri yüksek ürün geliştirilmesini esas alarak ölçüyor. Söz konusu endeks ile Kişi Başı Milli Gelir arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu belirtmemize gerek var mı? Şüphesiz ki biri arttıkça, diğeri de artıyor.

Her şeyi devletten beklememek gerek deriz. Ülkemiz özel sektöründe, üniversitelerdeki AR-GE çalışmalarına finans desteği sağlama alışkanlığı neden yaygın değil? Örneğin bir Ülker, neden gidip Harvard'daki bir araştırma laboratuvarına 24 milyon dolar bağış yaptı da (neyse ki araştırmayı yürüten birimin başkanı bir Türk; Prof. Gökhan Hotamışlıgil) bunu bir Türk üniversitesinden esirgedi? Nedeni "itibar". Üniversiteler itibar merkezleridir. İtibarları, akademik yayın, atıf, patent başvurusu, araştırma desteği gibi unsurlar dikkate alınarak çok ciddi incelemelerle ölçülür. Harvard, bu ölçümlerde zirvede olduğu için kapısında bağışçılar sırada. 2014 yılında Türkiye, onca idari ve siyasi baskıya, kısıtlı fonlara, bilgiye ulaşmadaki engellere rağmen dört üniversite ile ilk 500 arasına girmeyi başarmıştır. Bu da gösteriyor ki iyi akademisyenler bizde de var. Ama bu kadarı, iş dünyamızın cömertlik hissiyatını yeterince tetiklemiyor. Rektörlerin Ankara'dan, özlük hakları güvencede olmayan akademisyenlerin rektörlüğe atandığı, özerkliğin lâfta kaldığı bir sisteme güvenleri yok. İtibarlı üniversitelerde, katma değeri yüksek bilim üretmeden tabela kurumlarının sayısının artması, akli başında insanların gözünü boyayamıyor. Örneğin "Milli Otomobil" diyor ve Ford'un 19. yüzyılda başladığı yerden yarışa girmeye çalışıyoruz. Bakanımız "Hybrid Araç" diyor ama bu araç, adı yeni, teknolojisi eski bir motorla mücehhez, eskinin yeni olanıyla. Yenisi sıfır emisyon motor! Yeni teknolojiler, önceki nesli kurma fırsatını kaçırmış olanlara yeni fırsatlar sunar. Ford'u boş verip her kategoride sıfır emisyonlu araç üreterek sektörü topyekûn değiştirmek amacıyla olan Tesla'ya gözümüzü dikmeliyiz. Bu kalitede bilim üretebilecek üniversitelerimiz var da bağışçılarımızın elleri buna rağmen mi ceplerine gitmiyor?

Eski usul tarımla, turizmle, inşaatla orta gelir tuzağından kurtulamıyoruz, katma değeri yüksek üretim gerek dedik. Peki, akmasa da damlar mantığıyla, tarıma, turizme değer katamaz mıyız? En büyük turizm markamız İstanbul. Pek çok global ankette İstanbul yabancı turistlerin en çok görmek istedikleri kentler listesinde ilk sıralarda. Mastercard'ın yaptığı bir çalışmaya göre, neredeyse New York kadar turist çekerek (11,8 milyona karşılık, 11,6 milyon) 132 kent arasında dünya 7.'liğine yerleşmiş. Ama İstanbul'a gelen turist, New York'ta harcadığının ancak yarısı kadar para harcıyor (kişi başına 1575 dolara karşılık 810 dolar). Çalışmaya daha yakından bakarsak, rakiplerimizin turizm gelirlerini ziyaretçi sayısını değil, kişi başı harcama miktarını arttırarak sağladığını görüyoruz. Biz ise ziyaretçi sayısını arttırarak bunu gerçekleştiriyoruz. Bizim gurbetçilerin bile yabancı turistlerden daha fazla harcadıkları araştırmalarla sabit. O halde sorun bize gelen turistin cimrilğinde değil, onlara paralarını harcatacak katma değeri yüksek kültürel, sanatsal ve ticari hizmetler sunamamakta (lütfen "nerelerden nerelere geldik")

denilmesin, biz “nerelere gelebiliriz”i tartışıyoruz). Londra’nın bir sanat sergisinden aldığı hasılat bizim tüm müzelerimizden topladığımız hasılattan daha fazla! Ranta dayalı kalkınma modelimizde ısrar ederek İstanbul gibi dünyanın gıpta ile baktığı bir kentin bile tarihi dokusunu, parklarını ormanlarını tahrip etmeye devam eder, trafiği içinde kıpırdanamaz hâle getirirsek bu günleri de ararız.

Tarımdan da bir örnek verelim. Dünyada fındığın yüzde 85’ini biz üretiyoruz ve bu işten senede 2-3 milyar dolar para kazanıyoruz. Toplam 3,5 milyon insanımız ekmeğini fındıktan çıkarıyor. Oysa Ferrero (Nutella ve diğer markalarıyla) bizim fındığı işleyerek, yâni ona değer katarak, sadece 22 bin işçiyle bizim üç katımız, tam 11 milyar dolarlık değer yaratıyor. Ürettiğimize değer katamaz, markalaşamazsak, işin hamallığını biz yaparız, kaymağını başkaları yer.

Bu noktada, 1970’lere kadar bizimle aynı kaderi paylaşmış Finlandiya’nın katma değeri yüksek, ileri teknoloji ürünleriyle nasıl olup da bugün bizimkinin dört katı milli gelir seviyesine geldiğine bakmakta yarar var. İlk etapta teknolojiye büyük yatırım yapma kararı alıyor ve işe üniversite kurarak başlıyorlar. Göstermelik, tabela üniversitesi değil, gerçek anlamda bilgiye ulaşma özgürlüğü olan ve araştırma yapan bir üniversite... Sonra tüm bakanlıkların bütçelerini kısarak tasarrufu, eğitim ve AR-GE’ye yatırıyorlar. 2000’lerde ülke tüm uluslararası eğitim ölçeklerinde zirveye çıkıyor. Melek yatırımcı verileri, denklemin diğer tarafını açıklıyor. Girişim fikirlerine sermaye sağlayarak ileri teknoloji ihtiva eden ürünlerin ticarete konu olmasını sağlayan yatırımcı tipi (Melek Yatırımcı) dünyada en çok Finlandiya’dan çıkıyor. Hukukun üstünlüğüne, adil rekabete ve şeffaflığa dayalı bir ekosistem, Finlandiya’yı güvenli bir seçenek yapıyor.

Tekrarda yarar var, Finlandiya, özgürce bilgiye ulaşma endeksinde 180 ülke arasında birinci, hukukun üstünlüğü değerlendirmesinde ilk dördün içinde ve Kişi Başı Milli Geliri bizimkinin dört katı! Bizim bu değerlendirmelerde nerelerde olduğumuz yukarıdaki satırlarda belirtildi. Bu durumda bildiğimiz yolda devam mı edeceğiz, yoksa cesaret edip yapısal reformları gerçekleştirerek ezberimizi mi bozacağız? Tercihiniz?

TOPLUMSAL SORUNLAR ÜZERİNE SAYISAL BİR DENEME

Toplumsal sorunlarımızdan biri, iş kazaları. Özellikle kömür madenciliği sektöründeki ölümcül iş kazaları, işin fitratıyla izah edilebilecek gibi değil. Dünyada en fazla kömür üreten ve iş güvenliğinde hiç de iyi bir sicile sahip olmayan Çin ve ABD ile kıyasladığımızda bizdeki birim başına ölüm oranı ürkütücü biçimde yüksek. 2012 verilerine göre, her bir milyon ton üretim başına Çin’de 0,34, ABD’de 0,02 işçi ölürken biz 4,33 işçimizi ölüme gönderiyoruz. Bu oranlara 2014 verilerini, yâni Soma olayını eklersek çıkacak sonucun vahametini tahmin edin.

Çin’de olayların üzerini örtme geleneği vardı ama durum 2005 yılında meydana gelen ve 214 işçinin ölümüyle sonuçlanan kazadan sonra oluşan toplum baskısıyla değişti. Alınan ciddi tedbirler ve sorumlular hakkında uygulanan ağır cezalar sonucu, 2005 yılından sonra iş kazalarında ve ölümlerde önemli düşüşler kaydediliyor. Üstelik de üretim düşmüyor, aksine

artıyor! Eğer Soma'yı bir milat yapamaz, Çin'in 2005'de yaptığını biz 2015'de yapamayarak ölen canların hesabını hakkıyla soramazsak daha çok ağlarız.

Ülkemizde iş kazalarını ekmek kavgasının doğal bir sonucu olarak gören güçlü bir zihniyet var. Eğer öyleyse, bizdeki ölümlerle başka ülkelerdeki ölümlerin sayısı arasında önemli bir fark olmaması gerekir. Oysa tablo öyle değil. Her 100 bin çalışan başına Avrupa'da en çok işçi ölümü kaydeden ülke Türkiye. Bizim işçilerimiz, örneğin İspanyol meslektaşlarından üç, Yunan meslektaşlarından beş kat daha fazla ölüyor iş kazalarında. Buna rağmen Avrupa'nın en zayıf denetim ağına sahibiz. Yâni bir nevi boş vermişlik ortamı. Ülkemizde ne yazık ki insan ölümüne sebebiyet vermenin caydırıcı bir cezası yok! O halde çare denetimleri ve cezaları arttırmak.

Mademki başlığımız Toplumsal Sorunlar, bir başkasıyla devam edelim; kitap okumuyoruz! IPSOS (Uluslararası bağımsız bir piyasa araştırması şirketi) tarafından yapılan bir araştırmaya göre halkımızın yüzde 45'i açıkça kitap okumadığını söylemiş. Evlerin çoğunda (%54) kitap sayısı 25'i geçmiyor (onların da çoğu üniversiteye hazırlık test kitabıdır herhalde). Ya okullarda? Okulunda 5 binden fazla kitabı olan öğrenci oranı bizde yüzde 1, G. Kore'de yüzde 92, dünya ortalaması yüzde 32! Özetle evde ve okulda kitap olmadan çocuklarını eğitmeye çalışan bir ülkede yaşıyoruz.

Hal böyle olunca, elinde çekiç olanın, herkesi çivi gibi görmesi misali tüm toplumsal sorunlar polisiye tedbirlerle çözülmeye çalışılıyor. On dördünü bulmamış çocuklar maçta tartışıyor, gelsin polis, Facebook'da Twitter'da birkaç abes paylaşım, arkası soruşturma, demokratik haklar çerçevesinde bir protesto yürüyüşü, buyursun biber gazı...

BM verilerine göre Avrupa'da Danimarka'nın ardından en fazla soruşturma açan ülkeyiz. Danimarka mı? Evet, çünkü bu ülkede trafik ve belediye cezaları mahkemelik oluyor. Soruşturma sayısında zirveye oynuyoruz ama yine BM verilerine göre, soruşturmaları sonuçlandırarak hâkim ve savcı sayısı bakımından son sıralardayız. Her 100 bin kişiye Bulgaristan'da 57, Almanya'da 25, bizde 14 hâkim ve savcı düşüyor. Polis sayılarına gelince, Avrupa'da kişi başına en çok güvenlik personeli istihdam eden beşinci ülkeyiz. Türkiye'nin toplumsal sorunları eğer daha fazla soruşturma ve polisle çözülsydi bu noktaya gelinmezdi. Çözümü toplumsal uzlaşmada aramız gerekir. Aksi halde bugünlerde yaşadığımız gibi, Barış Süreci, yerini Ölüm Sürecine bırakır. Soru şu: 90'lı yıllara geri mi dönüyoruz, dönersek ne olur? Meclis verilerine göre, 1984'de başlayan ve Barış Süreci ile sona eren terör saldırılarında 35 binden fazla insan kaybetmişiz (8 bin kamu görevlisi, 5 bin beş yüz sivil yurttaş, 22 bin PKK'lı). 386 bin kişi göç etmek zorunda kalmış. Terörle mücadeleyle 300 milyar dolar harcamışız. Bu parayla, 150 Boğaz Köprüsü, 15 bin adet 24 derslikli okul yapılabilirdi.⁽⁴⁾ Bu müthiş rakamlar

Bizim tesbitimiz. ⁴ Saptamada bir yanlışlık olmalı. Bu hesaba göre bir okulun maliyeti 20 milyon dolara geliyor. Bu çok yüksek bir meblağ. 2015 Emlak Vergisi rakamlarına göre okul yapılarının metrekare maliyeti ortalama 452 TL, kabaca 160 \$ diyelim. Arsa payı da eklense 20 milyon dolara ulaşamaz. Belki de 150 bin okul denilmek istendi)

akla savunmaya harcanan kaynakları getiriyor. Askeri harcamaların Yurt İçi Milli Hasıla'ya oranına bakıldığında 1997 yılında harcamaların doruğa çıktığını, 2000'li yıllarda büyük düşüş yaşandığını görüyoruz. Savunmadan kesilen kaynaklar başka alanlara kaymış. Örneğin 1997 yılında bütçeden savunmaya yüzde 4,1, eğitime yüzde 1,7 ayırmışken, 2014'de birincisine yüzde 2,2, eğitime yüzde 3,2 ayırabilmişiz.

Yine Meclis raporuna göre, "Terörü güvenlik eksenli bakış açısıyla çözmeye çalışmak, olayı belli seviyede tutmaktan başka bir işe yaramamıştır." Özetle, ya 90'lı yılların kargaşasına dönüp canımızdan ve malımızdan olacağız, ya da zaten kıt olan kaynaklarımızı çocuklarımızın ortak geleceğine harcayacağız. Tercihiniz?

Bu noktada haklı olarak, "Tamam, kaynaklarımızı çocuklarımıza harcayalım da, ülkeyi teröristlere mi teslim edeceğiz?" sorusu gelecektir. Bu soruya ışık tutabilmek için veriye dayalı araştırmalarıyla tanınan RAND⁵'in analizine bakalım. 1986 ilâ 2006 yılları arasında faaliyetlerine son vermiş 404 terör örgütü incelenmiş. Sonuçlar, bu örgütlerin yüzde 43'ünün şeffaf bir siyasi müzakere süreci sonrasında imzalanan anlaşmayla terör sahnesinden çekildiğini gösteriyor. Kalanı? Polisiye ve istihbarata dayalı önlemlerle yüzde 40'ı temizlenmiş, yüzde 7'si asker tarafından bertaraf edilmiş, yüzde 10 oranında ise teröristler kazanmış. RAND'ın raporunda terörist grupların üye sayısı ve yerel desteğine özel bir vurgu yapılmış. Yerel desteği olan ve üye sayısı 10 bini aşan terör örgütlerinin yüzde 25'i hedeflerine ulaşmış, yüzde 50'si de siyasi bir anlaşmayla faaliyetlerine son vermiş. Dünyadaki deneyimleri biliyoruz, kendimiz de büyük acılar çekerek bazı şeyleri öğrendik. Bu iş silahla olmuyor! Çözüm, öncelikle her iki tarafın da çözümünü gerçekten istemesindedir. Sonra da oturup müzakere edilecek, gerekirse baldıran zehiri eşliğinde...

Biraz da kadına karşı terörden bahsedelim. Ülkemiz erkekleri son beş yılda 1134 kadın öldürdü! Her gün 64 kişi cinsel suçlardan mahkûm oluyor. Bunlar sadece kamuoyuna yansıyan sayılar. İşin gerçek boyutu ne yazık ki çok daha büyük, çünkü toplumdaki dışlanmak veya aile baskısıyla birçok mağdur şikâyetçi olmaktan kaçınıyor. Şiddet mağduru kadınların çoğu eğitim ve gelir seviyesi düşük kesimden. Toplumsal tepkimiz ise genellikle kolektif sorumluluktan kaçmak ve çareyi suçlunun idamını ya da hadım edilmesini istemek şeklinde tezahür ediyor. Çözümü münferit düzeyde değil, sistem düzeyinde aramalıyız.

İçinde yaşadığımız belâlı coğrafya durmadan sorun üretiyor. Kendi sorunlarımız bize yetmezmiş gibi, son yıllarda ithal problemlerle de uğraşmaya başladık. Bunlardan biri Suriyeli mülteciler meselesi. Mülteci lâfi sözün gelişi. Onlar ülkemizde uluslararası güvencesi olan mülteci statüsünde değil, sadece misafirimiz! Vahşi bir savaşın bedelini ödeyen bu zavallıların arasındaki en mağdur kesim ise misafirlerimizin korunmasız çocukları. Büyük çoğunluğu şiddet görmüş ya da bizzat yaşamış, yakınlarını kaybetmiş, fiziksel ya da psikolojik engellilik seviyesinde olan,

RAND: Büyük ölçüde ABD devleti tarafından, kısmen de özel bağışlarla finanse edilen ve kâr amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşu.

eğitim ve insanca yaşam olanaklarından yoksun, geleceği olmayan bu bireyler, önümüzdeki günlerin suçluları, belki de IşİD'çileri olacak. Dünyadaki deneyimler gösteriyor ki, birinci kuşak mültecilerin temel insanî ihtiyaçlarına çare bulunamazsa, ikinci kuşak şiddet sarmalından kurtulamıyor. Onlara gerekenin verilmesi elbette çok masraflı ve toplumsal desteği az olan bir proje. Ya bu insanlara ve özellikle de çocuklarına doğru dürüst barınma, eğitim ve sağlık hizmetleri vereceğiz, ya da karşımıza sürekli olarak çıkacak şiddete ve suça meyilli yeni bir alt sınıf yaratacağız. Tercihiniz?

İyi de ne yapabiliriz? Onların hem sosyal, hem ekonomik hayata entegre olabilecekleri bir mekanizmayı kurmaya çalışarak işe başlayabiliriz mesela. Çünkü istesek de istemesek de kabul etmeliyiz ki onlar artık bizim bir parçamız, nüfusumuzun yüzde 2'sinden fazlasını teşkil ediyorlar ve biliniyor ki gelenlerin çoğu, Suriye'deki çatışmalar bitse bile geri dönmeyecek! Evet zor ve masraflı bir iş. şimdiye kadar Suriyeliler için 7 milyar lirayı aşkın bütçe kullanılmış. Bu miktar, enerji ve ekonomi bakanlıkları dâhil toplam sekiz bakanlığın bütçesine denk! Sığınmacıları iş gücüne katmakla yetinmeyerek girişimciliklerinden de faydalanmak her iki tarafın da hayrına. Gelenlerin eğitim seviyeleri de Türkiye ortalamasına yakın ayrıca... Donanımlı olmalarının ötesinde, Türkçe öğrenmek ve ekonomik hayata katılımlarını kolaylaştıracak yeni beceriler edinmek için ciddi bir istek ve talepleri de var. O halde?

Belalı coğrafyamızın bir başka gerçekliği IşİD! Bunu diğerlerinden ayıran en önemli özellik, ellerindeki finansal kaynaklar. Bu zengin çetenin Ortadoğu'da egemenlik kurması ölkemizi nasıl etkiler? Daha önemlisi, halkımız bu tehdidin ne kadar farkında, IşİD'e sempatimiz hangi seviyede? Metropoll'un 2014 Eylüllünde yaptığı araştırmaya göre (neyse ki) halkımızın yüzde 83'ü İslam adına şiddeti onaylamıyor ve bu çetenin İslami hassasiyetlerle hareket ettiğine inanmıyor. Türkiye'nin, bu hareketi sonlandırmak için kurulan koalisyona katılmasını destekleyenler de çoğunlukta (yüzde 59). Hatta bu konuda ABD'nin önderliği bile kabul görüyor. Halkımızın IşİD'in ne mal olduğunu anlamış olması iyi haber.

Buna karşın, Ortadoğu'da olup biten her melaneti dış mihrakların üzerine atmak, bir noktada içerideki sorumluları aklamak anlamına geliyor. Dünyanın hiçbir yerinde çocuk, yaşlı demeden, bayram, kutsal mekân tanımadan her gün yüzlerce insanın vahşice katledildiği bu kadar büyük bir bataklık yok. Elbette dış güçler özellikle enerji yataklarının olduğu yerlerde ciddi istikrarsızlıklar yaratıyor ama içeriye hiç mi bakmayacağız? Devletler savaşa mı, barışa mı yatırım yapıyor, öncelik silah mı, insan mı? Stockholm International Peace Research Institute verilerine göre Ortadoğu ölkeleri 1988'de 40 milyar doları silaha yatırmışken, 2013 yılında tam 120 milyar dolar yatırmışlar. Aralarında Türkiye'nin de yer aldığı demokratik ölkeler ise ya savunma harcamalarını kısmış, ya da sabit tutabilmiş.

Bir devletin bütçesinde barışa yatırımı göreceğimiz temel kalemlerden biri eğitim harcamaları. Ortadoğu'da demokrasi eksikliğinden kaynaklanan veri boşluğu ile karşı karşıyayız. Demokratik baskı olmayınca, buraların yöneticileri devleti babalarının çiftliği gibi yönetebiliyorlar, bütçe mütçe hak getire... Ama yine de kabaca bir fikrimiz var; dünya ölkeleri ortalama olarak bütçeden

eğitime yüzde 5 pay ayırırken (Avrupa 5,5) Ortadođu bu oranın yarısını zor buluyor. Buradaki asıl soru řu: Diyelim ki Ortadođu űlkeleri zengin petrol yataklarını korumak için silahlanma yarışına girdiler. Peki, neden bu zengin űlkeler gelirlerinin daha önemli bir bölümünü çocuklarının geleceğine, insanların aydınlanmasına ayırmıyor? Halklarının aydınlanmasını iktidarları açısından bir tehdit olarak görmüyorlarsa, gelirlerinin kaynağı halktan toplanan vergiler olmayıp petrolden sağlandığı için halka verecekleri bir hesaplarının da olmadığını düşündüklerindedir herhalde...

Ortadoğu, İslam'ı kullanan terörist örgütleriyle uzun süre kurumayacak bir bataklığa dönmüş durumda. Türkiye ya bu çatışmalarda taraf olarak bataklığa dalacak, ya da silah yerine insana yatırımın tek çıkar yol olduğunu bütün bir bölgeye demokratik bir model olarak sunacak. Tercih hâlâ bizim.

Ve gelelim, bütün bu ağır sorunlar arasında küçümsenerek göz ardı edilen ama uygar bir yaşam tarzını benimseyenleri çok rahatsız eden toplumsal bir başka sorunumuza: Çöp! İnsanlarımız, evlerinde görmek istemedikleri ne varsa bunları hepimizin ortak alanlarına, yâni doğamıza atmakta hiçbir sakınca görmüyor. Bunu adeta kendilerine verilmiş bir hakmışçasına hiçbir rahatsızlık duymadan yapıyorlar. Plajlarımız, ormanlarımız, tarihi mekânlarımız çöpten geçilmiyor. "Dünya Vurdumduymazlık Endeksi" diye bir şey var mıdır bilmiyorum ama yapılırsa başa güreşeceğimizden eminim. İnsanımıza cömertçe bahşedilen tüm doğal güzelliklerimizin ortalık yeri, ambalaj atıklarından, izmaritten, fındık fıstık kabuklarından geçilmezken, Yunan Adaları, Hopa'dan bir taş atımlık mesafedeki Gürcü sahilleri pırıl pırıl. Neden? Bizdeki yaygın inancın aksine eğitim ya da bilinç eksikliği tek başına bu davranış biçimini etkilemiyor. Aslolan çevrenin arzu edilen davranış özendirerek şekilde organize edilmesi. Eğer etrafta çöpü atacak kutu yoksa birileri çöpü atar. Daha bilinçli ve duyarlı olanlar bir süre direnir, sonra onlar da atar. Eğer kutu var da insanlar buna rağmen çöpünü kutuya atmıyorsa toplumsal baskının zayıflığındandır. Bizde sağa sola çöp atmak neredeyse doğal bir davranış biçimiymiş gibi algılanıyor ve yeterince ayıplanmıyor.

Yazlığımızın önünde bulunan ve eskiden çöpten geçilmeyen plajımızı önce çoluk ocuk güzelce temizledik. Sonra etrafa çöp kutuları ve uyarıcı levhalar yerleştirdik. Buna rağmen çöpünü atanı görürsek herkesin bakışları altında o çöpü alıp kutuya atarak kişiye mahcup etmeye çalıştık ve sonuç aldık. Tabii ki kamu TV spotlarının ve sair toplumsal bilinçlendirme kampanyalarının yararı vardır ama bizim işe yarayan bu yöntemimizi bir de siz deneyin derim.

SİYASET ÜZERİNE SAYISAL BİR DENEME

İşin başında şu saptamayı yapalım sonra ayrıntıya gireriz: Türkiye'nin seçmen pazarı ideolojik olarak ikiye bölünmüş durumda, üçte ikisi sağa, üçte biri solda. Sağ sol arasındaki makas zaman zaman daralıp genişlese de çok partili döneme geçildikten sonra yapılan tüm seçimlerde genel durum bu. Davranış biliminin bize öğrettiği temel prensiplerden biri şudur: Bir davranış tahmin

etmenin en kestirme yolu, geçmiş davranışa bakmaktan geçer! Bunun nedeni insani bir zafiyet. Alışkanlıklardan kolay kolay vaz geçemiyoruz. Çok önemli bir kriz ya da lider değişikliği olmamışsa, seçmenler bir önceki seçimlerde kime oy vermişlerse, yeni seçimde de yine ona oy verir. Dolayısıyla Türkiye’de sağın hegemonyasının neredeyse tamamını kendi hanesine yazdıran AKP’nin üst üste kazandığı seçim zaferleri benim için sürpriz değil. O bakımdan her seçimden sonra, “Halk yolsuzluğu görmezden geldi”, “O bunu dedi kazandı, beriki şöyle deseydi kazanırdı” mealindeki veriye dayanmayan analizlerin fazla bir anlamı yok. Solun birinci parti olarak en başarılı performans gösterdiği 1977 seçimlerinde bile sağ oylar, sol oylardan 10 puan fazlaydı!

Sağdan sola oy kaymasının bizdeki kadar zor olduğu bir ideolojik ortamda iki taraf arasındaki makasın kapanması neredeyse imkânsız. Daralması ise başarı sayılmalıdır. Peki, sol neden çoğunluğun desteğini bir türlü alamıyor? Yolsuzluklar, Soma benzeri iş kazaları, dış politikada yaşanan olumsuzluklar, artan terör, hukuk garabetleri ve benzeri unsurlar neden AKP’nin oyunu düşüremiyor? Foreign Policy dergisinin en etkili 100 Global Düşünür arasında gösterdiği J. Haidt, The Righteous Mind: Why Good People are Divided by Politics and Religion (Adil Akıl: Niçin İyi İnsanlar Politika ve Din Yüzünden Birbirinden Ayrılıyor) adlı, siyasetçilerin ellerinden düşürmediği kitabında bu tip sorulara cevap aramış.

Öncelikle diyor ki, ideolojik tercihler rasyonel değil duygusaldır. Tercihlerini parti programlarına bakarak yapan seçmen sayısı yok denecek kadar azdır. Akıl, duyguların bir kölesi durumunda ve kişi, kendi bireysel çıkarlarına ters düşse bile benimsediği kültürel değerler üzerinden duygusal bir refleksle oyunu belirliyor. Düşünür, kolay kolay değiştirilemeyen ahlaki değerler sisteminin altında 6 temel prensibin yattığını söylüyor: Dayanışma, Adalet, Özgürlük, Sadakat, Otorite ve Kutsallık. Kişi ilk üç değere öncelik veriyorsa sola, diğer üçünü öne alıyorsa sağ eğilimli oluyor. İlginç nüans ise şu: Sol partiler nadiren sağın hegemonya alanında rekabet ederken, sağ partiler mütemadiyen solun sahasında rekabet ediyor. Bu da şu anlama geliyor: sağ soldan oy devşirebiliyor ama sol sağdan oy alamıyor, böylece dünyanın birçok yerinde, özellikle de Türkiye’de sağın egemenliği sürüp gidiyor. Dikkat edilecek olursa, CHP ne zaman kendi tabanı dışından oy almak için bir adım atsa, içerideki ulusalcı kanat bu adımı geçersizleştirmeye çalışır.

Bu noktada durup R. T. Erdoğan’ın siyasal başarısının nedenleri üzerinde birkaç söz söylemek gerekiyor. Erdoğan’ın bir kalkınma hikâyesi var. Yollar, köprüler, havaalanları vs. Bu propagandaları, söz konusu yatırımlarla alâkası olmayan illerde dahi yapması ona becerikli ve kudretli bir politikacı imajı veriyor. Kalkınma hikâyesi olmasa Erdoğan olmazdı!

Erdoğan efsanesinin ikinci ayağı, Türkiye sağını konsolide etmesidir. Bunu yaparken sağın diğer partilerinde yer alan etkili isimlere AKP saflarında önemli pozisyonlar açmaktan kaçınmamıştır. Üçüncü ayağı ise seçmenlere damardan seslenen biri olmasıdır, onların dilinden konuşur. Seçmeni, kendisiyle özdeşleştirebileceği bir lider ile karşı karşıyadır.

Dikkat ederseniz bu analizde, dindarlık ya da örgütlenmeye vurgu yapmadım çünkü veriler, bu iki faktörün gereğinden fazla abartıldığını söylüyor. Sandık sonrası bir araştırmaya göre, “Erdoğan’a niçin oy verdiniz?” sorusu için sunulan 16 gerekçe arasında onun dindarlığı, sondan üçüncü sırada yer aldı, üstelik bu gerekçe, onun “laik” olma gerekçesinin arkasından geldi! “Liderlik” avantajı ise örgütlenme yeteneğinin önüne çıkıyor. Bunu Erdoğan olayında çok net gördüğümüz gibi Demirtaş’ın HDP’ye baraj atlatması vakasında da görebiliyoruz.

Seçmenlerin partileri neye göre seçtiklerine baktığımızda karşımıza üç tür seçmen çıkıyor: İdeolojik seçmenler, lider odaklı seçmenler ve ekonomi seçmenleri. Bu sonuncusuna “Stratejik Seçmen” ya da “Kararsız Seçmen” de diyebiliriz. Sayıları özellikle ekonomik krizlerin olduğu dönemlerde yüzde 20’ye kadar çıkabiliyor ve ikna maliyeti en düşük seçmen kategorisinde yer alıyorlar. CHP’nin, Baykal döneminden kalma ve seçmende karşılığı olmayan ulusalcı söylemi geride bırakarak, stratejisini laiklik, çağdaşlık vurgusu yerine ekonomi, kalkınma ve refah üzerine kurması, sağ-sol makasının kapanması anlamında seçmen davranışının temel kodlarını çözme yolunda olduğunun işaretini veriyor.

EĞİTİM ÜZERİNE SAYISAL BİR DENEME

Türkiye, nüfusunun yarısı 30 yaşın altında olan ve orta gelir tuzağında debelenen bir ülke. Ekonomide bir üst kümeye yükselmek istiyorsak bu genç kuşağı iyi değil, çok iyi eğitmemiz gerekiyor. Bunu başarıp başaramadığımızı anlamak için eğitim alanındaki uluslararası standart ölçüm sistemleri olan TIMSS ve PISA⁶ verilerine göz atmak gerekiyor. OECD tarafından düzenlenen PISA araştırması dünya çapında o kadar önemseniyor ki, “PISA Günü” diye bir gün bile mevcut. Katılımcı ülkelerin pek çoğunda, sonuçlar açıklandığında PISA en çok tartışılan ve haber başlığı yapılan konu oluyor.

PISA, başta OECD ülkeleri olmak üzere dünya ekonomisinin yüzde 80’ni temsil eden 65 ülkede, 15 yaşında öğrencilerin bilgi ve becerilerini ölçüyor. Araştırmanın masraflarını katılımcı ülkeler ödüyor (bu arada biz de 10 yıldır katılıyor ve ücret ödüyoruz). Bu çalışmanın 2012 sonuçlarına göre OECD ülkeleri arasında sondan üçteki yerimizi koruduk, 65 ülke arasında ise 44. geldik. Bu sonuçların bizatihi kendisi dışındaki en endişe verici yanı, siyasetçilerimizin ve medyanın ilgisini çekmemesiydi.

Bir başka endişe verici durum ise bu araştırmalara katıldığımız süre boyunca bütçeden eğitime ayrılan payın üç kat arttırılmış olmasına rağmen sondan üçüncülükten kurtulamamamızdır. Eğitim sistemimizi masaya yatırmanın tam zamanı değil mi sizce, yanlış olan ne? Biz yurttaşların, siyasetçilerden ve medyadan eğitimi gündeme almalarını yeterince talep etmediğimiz önemli bir eksiklik. İlk 20 ekonomi arasında olup da çocuklarımızın eğitim alanında ilk 40’da olmayışına tepkisiz kalışımız yaman bir çelişkidir. Hukuk sisteminde, temel özgürlüklerde ve

⁶ TIMMS: Trends in International Mathematics and Science Study
PISA: Programm for International Student Assessment

elbette eğitimde yapısal reform şart! Reformun vazgeçilmez unsurlarını içerdiğini düşündüğüm listemle bu listeyi destekleyen düşüncelerimi aşağıda sunuyorum:

- **Veriye dayalı reform kültürü:** Salt değişiklik reform değildir. Veriye dayanan bir anlayışla neye göre reform yaptığımızı saptamalıyız.
- **Herkes için okul öncesi eğitim:** Türkiye okul öncesi eğitime katılımında yüzde 30 ile OECD ülkeleri arasında açık ara son sırada yer alıyor. Oysa verilere göre geri dönüşü en yüksek yatırım, okul öncesi döneme yapılan yatırımdır. Okul öncesi eğitim kadar, tatil dönemlerinde eğitim de önemli bir kavram. *Tatilde öğrenme kaybı*, OECD'den Obama'ya kadar herkesin dertlendiği bir konu olmasına karşın nedense, en uzun yaz (ve sair) tatili yapan ülke olarak bizde hiç önemsenmiyor. Tatiller, çocuğun kendisini keşfetmesine, okul döneminde yapamadıklarını yapmasına ve öğrenmeyi yeniden öğrenmesine olanak veren keyifli bir öğrenme zamanı olabilir. Öğrenciyi canından bezdirmeyen kitaplar, tarih ve doğa gezi programlarını içeren yaz kampları, ama en kıymetlisi tatillerde ebeveynlerin çocukları ile daha çok zaman paylaşmaları öneriliyor.
- **Öğretmenlik profesyonel bir meslek olmalı:** Öğretmenlerin seçimi, eğitimi, sosyoekonomik statüsü buna göre organize edilmelidir. Yeni hükümet, reformun merkezine teknoloji yerine öğretmeni almak zorundadır. TIMMS verileri bir anlamda bizim Fatih Projesine ışık tutuyor; "Okullarda öğrenme amaçlı bilgisayar kullanımıyla matematik ve fen testleri arasında hiçbir bağ yoktur!" Bu testlerde ilk sıralarda yer alan G. Kore ve Singapur'a baktığımızda, kişi başına bilgisayar kullanımı arttıkça, matematik başarısında düşme söz konusu. Her öğrencinin eline bir tablet tutuşturmak, tek başına sorunları çözmüyor. Örnek mi? Uluslararası Bilgisayar ve Enformasyon Okuryazarlığı Çalışması, 21 ülkenin 8. Sınıf öğrencileri için bir test hazırlamış. Bu test ile gençlerin evde, okulda ve iş ortamında bilgisayarı, soruşturma, üretme ve iletişim amacıyla kullanma becerileri ölçülüyor. Gençler kendilerine verilen soruları bilgisayar aracılığıyla çözmeye çalışıyorlar. Bizimkiler ne yazık ki bu yarışmanın sonuncusu. Daha fazla ülkenin katıldığı Enformasyon ve İletişim Teknolojileri Endeksinde ise dünyada 69. sırada yer alıyoruz. Neden? Yatırım yapacak öncelikleri doğru saptamamız gerekiyor. Önce öğretmen demem bundandır. Öğretmeni eğitmek de işin bir başka boyutu. Bu, beraberinde eğitimde adaleti getiriyor. Yukarıda bahsettiğim Finlandiya örneğine bakacak olursak eğitimde adaletten taviz verilmediğini görüyoruz. Bu ülke, iki okul arasındaki başarı farkı en düşük olan ülke. En iyi okul ile en kötüsü arasındaki başarı farkı hiçbir zaman yüzde 10'u aşmıyor. Bizde bırakın iki coğrafi bölgeyi, iki okul arasındaki fark bile yüzde 40'lara çıkabiliyor.
- **Ankara'nın egemenliğine son:** PISA'ya katılan ülkeler arasında en merkezî eğitim sistemi Türkiye'de. Zirvedeki ülkelerde müfredatı belirlemede, öğretmen istihdamını yönetmekte, okul, il ve ilçe yöneticileri daha etkin. Daren Acemoğlu'nun, Türkiye'yi seven ve geleceğini dert eden her yurttaş tarafından okunması gereken eserinden şunu anlıyoruz: Bir ülkeyi zengin, diğerini fakir yapan, iklim, kültür, ya da doğal kaynaklar

değildir. Önemli olan karar verme süreçlerini geniş bir tabana yaymak ve bu süreci hukuksal güvence altına almaktır. Kuzey ve Güney Kore arasındaki farkın kaynağı dersek meseleyi özetlemiş oluruz.

- **Dezavantajlı öğrenciler için daha küçük sınıflar:** OECD ülkeleri arasında fakir öğrenci sayısı arttıkça sınıfların kalabalıklaştığı tek ülke Türkiye'dir ve bunun tam tersi olmalıdır.
- **Milli STEM (Fen, Teknoloji, Matematik ve Mühendislik eğitimi) seferberliği:** Mevcut sistemimiz gençlerimize, katma değeri yüksek üretimin esas olduğu yeni ekonomi için şart olan becerileri kazandırmıyor. Kurulmakta olan yeni ekonomik düzende rekabet edebilmek için program yazma kabiliyeti şart. AB 2014 Ağustos'unda tüm üye ülkelerin Eğitim Bakanlarına acil notuyla bir çağrı yaptı; genç işsizlik ve ileri teknoloji sektörlerindeki nitelikli eleman açığına vurgu yaparak "kodlama yâni programlama bu sorunun çözümüdür" dedi ve gençlere ilkokul çağından itibaren programlama eğitimi verilmesini istedi. Asya ülkelerinin bu alandaki tehdidini Obama daha önceden görmüş ve büyük halkla ilişkiler kampanyalarıyla gençlere "Oyun oynayın ama oynamakla kalmayın, o oyunların nasıl yazıldığını öğrenip daha iyisini siz yazın" dedi. Bizim yetkililerimizin yaklaşımı ise, " Bu konuyla fazla uğraşsanız kafayı sıyrırırsınız, en iyisi bilgisayarın nimetlerinden istifade edip gerisine fazla bulaşmamak" tarzında oldu. (Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=FnToDqMqlr4>) 2014 yılının Aralık ayında yapılan eğitim şurasında, okullarda mescit ihtiyacının karşılanmış olmasından, Osmanlıca'dan bahsedildi ama fen, matematik ya da okuduğunu anlama testlerinde 12 yıldır ilk 40'a neden giremediğimiz tartışılmadı. İleri derecede problem çözen çocuklarımızın oranı yüzde 2,2. İsrail'de 8,8, G. Kore'de 28! "Vizyon" diyene, "Başımıza yeni icat çıkarma!" diye cevap veren anlayışı yıkmalıyız.
- **Başka bir sınav mümkün:** Çoktan seçmeli sorular, öğrencilerin ezber yeteneğini ölçmekten başka bir işe yaramıyor. Ucu açık sorularla muhakeme, eleştirel düşünce gibi üst beceri seviyelerine yönelik ulusal bir sınav sistemi üzerinde durmalıyız. Sırası gelmişken, mevcut sınav sistemi ortamında doğup serpilen "Dershane" olgusuna da değinmekte yarar var. D. Acemoğlu'nun, karar verme süreçlerini geniş bir tabana yaymak fikrine atıfla, dershanelerin kaldırılması sürecinde konunun birinci derecedeki ilgilisi olan gençlerin fikrine hiç başvurmadığımızı söyleyebiliriz. Oysa İksara Veri Araştırma kuruluşunun verilerine göre, kendilerine "İkisi de ücretsiz olsa, okula mı devam etmek isterdiniz, dershaneye mi?" sorusuna gençler yüzde 60 oranında "Dershane" cevabını veriyorlar. Benzer şekilde, her dört üniversite adayından üçü dershanenin, hedef belirleme, sosyal ilişkilerde gelişme sağlama ve zamanı verimli kullanma gibi sınav hazırlığına görece uzak konularda son derece yararlı olduğunu düşünüyor. Rehber öğretmen eksikliği çekilen bir ortamda bu boşluğu dolduran dershaneleri devreden çıkarmadan bir de gençlerin fikrini sorsa mıydık acaba? Çünkü şunu biliyoruz ki, toplumsal hayatta her ihtiyaç sonunda karşılığını buluyor. Bakalım bu

boşluğu dolduracak bir değişim yaşanacak mı, yoksa reform olarak tanıtılarak, adına dersane denmeyen ama işlevi aynı olan başka kurumlarla mı karşılaşacağız.

Başta da söyledik, inşaatla, madenle, turizm ve tarımla gelinebilecek noktaya geldik. Bir sıçrama yapacaksa, katma değeri yüksek üretim gerek. Bunun için de analiz, sentez ve eleştirel düşünceye dayanan yüksek becerilere sahip gençlere ihtiyacımız var. Bu durumda ya eğitim sistemimizi verilerden yola çıkarak tekrar dizayn edeceğiz, ya da çocuklarımızı sürekli aşağıladığımız memleketlere “ucuz eleman” olarak kullandırtacağız. İkincisini seçersek refah ve özgürlüğe mi ulaşırız, sefalete mi? Kararı siz verin.

Doç. Dr. Selçuk R. Şirin, New York Üniversitesi'nde (NYU) davranışbilim ve istatistik dersleri vermekte ve *NYU-Şirin Araştırma Laboratuvarı*'nda eğitimden siyasete geniş bir alanda bilimsel çalışmalar yönetmektedir. *ODTÜ'den* lisans, *State University of New York'den* (SUNY) yüksek lisans ve *Boston College'den* doktora derecesi alan Selçuk Şirin'in 70'i aşkın akademik yayını bulunmaktadır.

SON SÖZ YERİNE: Ne Yapmalı?

FİKRET YÜCEL

Bu başlık altında, zaman zaman, neyin olmaması, ya da yapılmaması gerektiği dile getirilerek olması gerekene işaret etmek istenmiştir.

Ülkemizde, ihtiyaca ve özellikli konulara göre hızla ayarlanabilen, esnek teşvik, destek ve koruma önlemleri ve anlayışı bulunmuyor. Bu ifadenin ne anlama geldiği aşağıda vereceğim örneklerle daha iyi anlaşılacaktır:

Apple, yeni tablet bilgisayarını ipad3'ü 2010 nisan ayında piyasaya sürdü. Güney Korenin bu alanda iddialı firması Samsung'un kendi tablet bilgisayarını henüz hazır değildi. Bu bilgisayarlar Wi-Fi modelleri için herhangi bir GSM operatörü aboneliği gerektirmemesine rağmen **KCC (Korean Communications Commission)**, ürünün internet bağlantısı olması sebebiyle ülkede satılabilmesi için sertifikasyondan geçmesi gerektiğini açıkladı. Bu olmadan kullananlara üç yıl hapis veya yirmibin ABD doları para cezası uygulanıyordu. Samsung kendi tablet bilgisayarını Apple'dan on ay sonra piyasaya çıkardı, bundan kısa bir süre sonra da ipad3 için ithal müsadese verildi⁷. Bu davranışın serbest ticaret kurallarına uygunluğu tartışılabilir, ama neticede Kore Hükümeti Samsung'a çok değerli bir on ay kazandırmıştır.

Bu konuyu geçmişten iki örnek daha vererek sürdürelim:

Japonyada bir dönemde sigara reklamlarının Japonca yapılması yasaklanmıştı. Bundan amaç, halkın sağlığını koruma tedbirlerine bir katkı olduğu gibi, yabancı sigaraların kullanımını azaltmak idi.

İkinci örnek Fransadan: Fransa, Japon otomobillerinin rekabetine karşı kendi otomotiv sanayisini korumak için ithal edilecek Japon otomobillerinin sadece Marsilya limanından ülkeye girebilme zorunluğunu getirmişti. Burada da gümrük muayene memurlarının sayısını en azda tutarak ülkeye belirli zaman içinde girebilecek Japon arabaları sayısını kısıtlıyordu.

2023 için konan hedeflerin en göze çarpanı, **Dünyanın en büyük on ekonomisinden birisi olmak**. Oysa, devletlerin mevcudiyeti, halkının refah içinde, rahat ve güvenli bir yaşam geçirmesini sağlamaktır. Bunu yansıtan önemli bir gösterge **Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (UNDP)** tarafından 1990 yılından beri tanımlanan **İnsani Gelişme Endeksi** (Human Development Index) dir. Bu Endeks milli gelir dışında, insanların refahını tanımlar. Ülkelerden alınan verilerle hesaplanan Endeks üç ana bileşenden oluşur: Uzun sağlıklı yaşam (ortalama ömür), eğitim (yetişkin okur yazarlığı, bilgiye erişim, ilk, orta ve liseye kayıt) ve insana yaraşan iyi bir yaşam düzeyi. 2014 yılında yayımlanan 2013 yılına ait ölçümlere göre, Türkiye 187 ülke

⁷ Bu örnek, Türkiyede, gereksinimdeki önceliği de tartışmalı olan, Fatih projesindeki tutumu anımsatıyor.

içinde 69. sıradadır. Yaşam beklentisi 75.3 yıl, 25 yaş üstü nüfusun eğitim süresi beklentisi 14.4 yıl, ortalama eğitim görme süresi 7.6 yıl, satın alma gücüne göre kişi başına milli gelir 18391 ABD doları. Bu değerlerden ve eşitsizlik düzeltilmesi sonucu ulaşılan endeks 0.759. Bu endeksle Türkiye çok yüksek insani gelişme seviyesindeki 49 ülkenin ardından gelen yüksek insani gelişme seviyesindeki 53 ülke arasında yer alıyor. Bunlar arasında da 20. sırada.

Bu pozisyon pek fena sayılmaz; ama 2014'de UNDP tarafından ilk kez yayımlanan **Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi**'ne (Gender Inequality Index) göre 148 üye ülke arasında Türkiye 118. sırada bulunuyor. Bu değer, Türkiyeyi İnsani Gelişme Endeksinde yer aldığı yüksek insani gelişme seviyesinden orta insani gelişme seviyesine taşıyor. Acaba niçin, İnsani Gelişme Endeksini ve Cinsiyet Eşitsizliği Endeksini, mesela bizi ilk otuz ülke arasında bulunduracak değerlere yükseltmek gibi, hedeflerimiz yok?

Eğitim, bir toplumun yeni bilgi ve teknolojiyi özümseme yeteneğini de inşa eder. Ekonomi yüksek seviyelere çıktıkça teknoloji yeteneği önemli bir etken haline gelir. Bu sebeple insan kaynağına ve eğitime büyük yatırımlar yapmak gerekir. Güney Kore Cumhuriyetinin gelişip sınıf atlamasında General Park döneminde başlatılarak sürdürülen eğitim seferberliğinin büyük etken olduğu bilinmektedir.

Eğitimin yaygınlığı önemlidir, ama onun niteliği, kalitesi en az onun kadar önemlidir. Eğitim, çok yöne ve disipline açık olacak şekilde yürütülmeli, meslek sınırlarıyla daraltılmamalıdır. Öğrencilerin ille de eğitimin ismini taşıyan alanda iş bulup çalışacağı ve böyle sürdüreceği gibi bir beklenti ve garantisi olamaz. Esasen zaman içinde hızlı gelişme ve değişiklikler olmakta ve insanlar yaşam boyunca bir kaç kez iş ve meslek değiştirmektedirler. Bugünün aranan meslek ve meslek dalları bundan on yıl evvel mevcut değildi.

Son yıllarda üniversitelerden, nitelikli insan gücü yetiştirme ve araştırma geleneksel rollerine ilaveten, bir üçüncü misyon olarak, ürettikleri bilginin ekonomik katma değere dönüştürülmesi rolünü de üstlenmeleri beklentisi giderek yaygınlaşıyor. BTYK'nın Aralık 2011 tarihinde yaptığı toplantıda aldığı *üniversitede yenilikçiliğin ve girişimciliğin tetiklenmesi amacıyla politika araçlarının geliştirilmesi* kararının, ülkemizde de, bu konuda bir başlangıç teşkil etmesi ümit edilmektedir⁸.

Ülkemizde okul öncesi, ilk ve orta öğretimde uygulanan sistemler tam bir yaz boz tahtası görünümündedir. Uluslararası alanda kabul gören performans kriterleriyle değerlendirilerek objektif şekilde yansıtılan orta öğretim durumu, kaygı verici bir görünüm sunuyor. OECD'nin **Uluslararası Öğrenci Başarısını Belirleme Programı** (Programme for International Student Assessment: **PISA**) 15 yaş grubundaki öğrencilerin ilk öğretim sonundaki durumlarını değerlendirmeyi amaçlamakta ve **okuma-anlama**, **fen** ve **matematik** olarak üç dalda yapılan testlerle ölçülmektedir. Türkiye, 2003'den beri yapılan bu testlerde son sıralara yakın yerlerde

⁸Prof. Dr. Kemal Gürüz'ün **Yirmi Birinci Yüzyılın Başında Türk Milli Eğitim Sistemi** isimli kitabında Türk Eğitim Sistemi, dünyadaki belli başlı eğitim sistemleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

bulunmaktadır. Bu sistemden mezun olup üniversitelere giren donanımsız öğrencilere yüksek öğretimin fazla bir şey katmak şansı çok zayıftır.

Kendi dilinde okuduğunu anlamak, algılamak, meramını anlatmak hususunda sorunu olan bu gençliğe Osmanlıcayı ya öğreneceksin, ya öğreneceksin diye dayatmanın faydası sorgulanıyor. Oysa, temel eğitimde şüphe duyan, sorgulayan ve araştıran bir nesil yetiştirmek amaç olmalıdır, dindar bir nesil yetiştirmek değil.

Diğer yandan, sanki nativizm'e (doğuştancılık, fitriye) geri dönüş işaretleri veren sözler söyleniyor ülkemizde; sık sık fitraten, fitratında kelimeleri tekrarlanıyor yetkili ağızlar tarafından.

Her ne kadar insanlar her ortamda üretken olabilir ve yeni fikirler geliştirebilirlerse de, ekonomik özgürlük başta olmak üzere, her türlü özgürlüğün sağlanması, insanların yaratıcı gücünün ortaya çıkmasında, girişim cesareti sergilemesinde önemli etkidir. Avrupada Aydınlanma Çağı'nın hazırlanmasında, orta çağın sonlarında, bazı öncülerin gösterdikleri cesaretin etkisi büyüktür. Bunlar din ile bilim ve hür düşünce arasındaki çatışmada ızdırap çekmişler, bazıları hayatını kaybetmiştir. Bunlardan birisi, Giordano Bruno evrenin sonsuzluğu ve başka dünyalarda da yaşam bulunabileceği hususundaki düşüncesini engizisyon mahkemesinde geri almayı reddetmesi üzerine kazığa bağlanarak yakılmıştır. Bizim kısaca Galile diye andığımız Galileo Galilei ise, çıkarıldığı engizisyon mahkemesinde fikirlerini inkar etmesine rağmen, hayat boyu ev hapsinde tutulmuştur. Galile hakkındaki kararın ancak 1992 senesinde beraate çevrildiğini duymak ilginç gelebilir. Bu konuda bir sembol haline gelmiş olan Galile tarafını tutmak, bugün dahi, araştırma özgürlüğüne müdahaleye karşı çıkmakla eş anlamda kabul edilmektedir.

Ülkemizde son yıllarda giderek otoriter hale gelen yönetim, “bitaraf olan bertaraf olur” deyiminde bitaraf kelimesini bizim taraftan olmayan anlamında açık ve pervasız bir şekilde uygulamaktadır. Bu hali ile ülkemizde yaşanan ortamın tam özgür olduğunu söylemek güçtür.

Daron Aceoğlu ve James Robinson *siyasi otoritenin sınırlı olduğu toplumsal kesimlerin kendi dinamikleriyle atılım yapabildiğini, hür düşüncenin yaygın olduğu toplumların geliştiğini* ifade ediyorlar (1).

Daron Acemoğlu, 18 Aralık 2014'de İsveç Konsolosluğu ve **Şeffaflık Derneği** tarafından düzenlenen toplantıda *Hukuk ve İktisat İlişkisi: Özgürlüğün Refah Boyutu* konferansında *Türkiye her zaman bir “padişahlar devleti” oldu .İttihat Terakki, CHP dönemi, askeri rejimler ve şimdi de yaşanan aynı demiş ve bireysel özgürlüklerin sınırlı olması halinde, ancak bundan yararlanan ufak bir azınlığın becerilerinin gelişeceğini, baskı altındaki kesimlerde bulunan “büyük mucitler, iş adamları” potansiyelinin kaybedileceğini* belirtmiştir. Acemoğluna göre, *sürdürülebilir bir büyüme için bağımsız yargı, herkese eşit mesafede kamu kurumları ve beşeri sermayeye ihtiyaç vardır* (2).

Doksan yılı aşkın süredir devam eden sanayileşme ve buna etkili elli yılı aşkın bilim-teknoloji ve inovasyonda yetkin olma çabaları sonunda, bir gelişme sağlandığı gerçektir. Ama bu, Türkiye'nin

lkeler arasındaki pozisyonunu değiştirmeye yetmemiştir. 1955’de ulaşılan alt orta gelir seviyesinden üst orta gelir seviyesine ulaşmak elli yıl sürmüştür (3). Üstelik, büyük bir gelir dağılımı dengesizliği sürmektedir.

Her alan için geçerli olacak şekilde, geçmişteki ithal ikamesi modelinin bugün uygulanmasının imkansızlığı, hatta zararlı olacağı açıktır.

Başta **uluslararası alanda zaten rekabet eden sektörler** olmak üzere koruma ve destek, kalıplaşmış bir takım kaidelerin statik bir biçimde uygulanması yerine, yukarda verilen rneklerdekine benzer, yaratıcı, o sıradaki durum ve ihtiyaa cevap verecek şekilde dinamik olarak sürdürülmelidir. Yani, somut duruma özgü, somut çözümler bulunmalıdır.

Bir takım hedeflere, örneğin dünyanın ilk on ekonomisi arasına girmek, ar-ge harcamalarını GSYİH’nın %3’ne çıkarmak gibi, ulaşmada ve bazı ihtiyaçların karşılanmasında kullanılacak büyük projelerimiz ya yok, ya da gerçekleşme araçlarından yoksun. Sanki her şey KOBİ’lerden bekleniyor gibi bir manzarasıyla karşı karşıyayız. şüphesiz KOBİ’ler desteklenmeli, gelişmeleri sağlanmalı, ülke kalkınmasına katkıda bulunmaları sağlanmalıdır. Devlet **Girişimciliği** desteklemelidir, bunu zaten Cumhuriyetin kuruluşundan beri yapıyor. Ancak, Türkiye büyük hedeflere bu yol ile ulaşamaz (4), (5), (6), (7). Bunun için büyük şirketlerle sağlanan özel sektör-devlet ortaklığına ve işbirliğine ihtiyaç vardır. Aşağıda Güney Kore (Kore Cumhuriyeti) tarafından bu konuda uygulananlar kısaca anlatılmıştır:

Güney Kore, 1970 ve 1980’lerde hükümet planlamalarına sadık aile şirketlerine (chaebol)⁹ sağlanan desteklerle kalkınma yolunu seçmiştir.

1970’li yıllardan başlayarak gemi yapımı, endüstriyel makine üretimi, otomobil, petrokimya ve sonra elektronik endüstrisi için chaebol’lere vergi indirimleri, Kore Kalkınma Bankası eliyle yurt dışından gelen yardımlardan düşük faiz ve uzun vadeli kredi sağlandı. Yeni teknolojilerin endüstriye aktarımı amacıyla **Kore Makine ve Metal Enstitüsü, Elektronik ve Telekomünikasyon Araştırma Enstitüsü, Kore Kimyasal Teknoloji Enstitüsü, Kore Enerji Araştırmaları Enstitüsü ve Kore Okyanus Araştırmaları Enstitüsü** gibi kuruluşlar kuruldu. Bu kuruluşlar chaebol’lere yönelik projelerin geliştirilmesine katkıda bulunmuşlardır (8).

O yıllarda, bugün dev firmalar haline gelmiş olan Samsung, Hyundai, Daewoo, LG gibi şirketlerin önüne Kore Hkmeti hedefleri koyup yol haritasını çizmiştir. Bu dönemde firmalara 7.5 milyar \$’ın teşvik olarak verildiği söyleniyor (9).

Türkiye ekonomisinin en zayıf halkasının cari açık olduğu, bunun başlıca sebebinin de toplam ithalatın dörtte biri seviyesine ulaşan enerji ham madde ithalatı olduğu biliniyor. Cari açığı sürdürülebilir seviyeye getirmek için ihracat fazlası veren yeni sektörler yaratmak yanında, yenilenebilir enerji kaynaklarını, bilhassa güneş enerjisini kullanmak da yardımcı olacaktır. Bu

⁹ Chaebol, Güney Korede 1960’lı yıllarda kurulan, tüm operasyonların yetkili bir başkan tarafından yönetildiği, çok sayıda birbirinden farklı konularda çalışan işletmeye sahip büyük aile şirketlerine verilen isimdir.

bakımdan ülkemizin şanslı bir konumda olduğu, hazırlanan güneş enerjisi potansiyel atlasından (GEPA) açıkça görülüyor.

Yenilebilir enerji kaynaklarının önemli bir özelliği dışa bağımlılığı ortadan kaldırmasıdır. Ancak bunun için yenilenebilir kaynaklardan faydalanarak elektrik enerjisi üretiminde kullanılan teçhizatın da yerli olarak üretilmesi gerekir. 6094 sayılı yasada, yerli üretimi teşvik için, enerji santralini kuran şirketlere, yerli üretilmiş mekanik ve elektro-mekanik teçhizat kullanmaları halinde, kWh satış bedellerine ilaveler yapmak imkanı getirilmiştir. Bu faydalı olmakla birlikte, enerji üretim teçhizatı üreticilerinin doğrudan, ciddi şekilde desteklenmesi gerekir. Bu çerçevede öncelikle fotovoltaik güneş pili'nin ülkemizde imal edilmesinin sağlanması çok önemlidir. Fotovoltaik pil imalat teknolojisi, enerji tasarrufunda kullanılacak bazı elemanların, (LED) gibi, üretimine de başlamak hususunda yardımcı olacaktır. Bu amaçla devlet tarafından TEMSAN benzeri bir tesis kurmak, büyük şirketlerle işbirliği halinde yatırımlarına destek verilen bir kuruluş oluşturmak gibi yollar hatıra geliyor.

Bu bağlamda, gelecek için çok şey vadeden **yakıt pili** ve **hidrojen teknolojisi**'ni de ihmal etmemek gerektiğine işaret edelim.

Prof. Kırım, (7)'de *Yeni Girişimcilik* adını verdiği, özel sektör-devlet ortaklığı temeline dayanan benzer bir model önermiş, ancak, mevcut eski şirketlerin edindikleri alışkanlıklardan kurtulma zorluğu karşısında, ortaklığın yeni kurulacak şirketlerle yapılmasını tercih etmiştir. Ayrıca, doyumluğa erişmiş alanlarda kesinlikle *girişimci desteği verilmemesini* ileri sürmüştür.

Sektör seçimi, çok zor bir iştir, ama, güncelleştirilen Vizyon 23'ün bu konuda yardımcı olacak önemli bir kaynak teşkil edeceği kesindir. Yeri gelmişken yukarda değinilen Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011-2014) hakkında Aykut Göker'in yazdıklarına yer vermek istiyorum (10). Aykut Göker, haklı olarak, *...bu ülkede çok strateji belgesi hazırlandı. Ne var ki, bunların çoğu ya doğru dürüst hayata geçirilmedi; ya da hiç uygulamaya konmadan rafa kaldırıldı, diyerek bu belgeyi hazırlayanların aklına, öncekilerin niçin başarısız olduklarını araştırmak gelmedi* diye sormaktadır. Bu merakının sebebini de şöyle açıklıyor Aykut Göker:

Stratejide öngörülen “üç temel hedef” doğrultusunda bazı sektörel politikalar da belirlenmiş. Bu politikalar, “Otomotiv, Makine, Beyaz Eşya, Elektronik, Tekstil ve Hazır Giyim, Gıda ve Demir-Çelik” sektörlerini kapsıyor. Peki, bu sektörlerde anılan hedefleri gerçekleştirmek için ne yapmak gerekir? Şimdi size bu sektörlerden bir kaçı için bazı alıntılar yapacağım:

“[Otomotiv sanayiinde] güvenlik ve konfor özellikleri artırılmış motorlu araç komponentleri ve hafifleştirilirken güvenliği de artırılmış araç gövdesi geliştirebilmek... /Emisyon düzeyini en aza indiren fosil yakıt, biyoyakıt, ya da hidrojen ile çalışan içten yanmalı motorlara ve yakıt pillerine dayalı araçlar geliştirip üretebilmek...”

“Ev konforu sağlayan cihazlara [beyaz eşya vb] farklılık yaratan ve çevreye duyarlılığı artıran yeni özellikler ekleyebilmek”

“Bilgi ve iletişim cihaz ve aygıtlarını üreten sanayilerde [elektronik sanayiinde] nitelikli katma değer yaratabilmek için stratejik önemdeki komponentleri [mikro elektromekanik sistemler vb) tasarlayıp üretebilmek./ Tüketici elektroniğinde yeni kuşak ürünler tasarlayıp üretebilmek.”

“Çok boyutlu- çok işlevli akıllı tekstiller geliştirebilmek./Tekstil terbiyesinde enerji tasarrufu sağlayan çevre dostu teknolojiler geliştirip kullanabilmek.

Bunlar herhalde stratejiyi hazırlayanların öngördükleri sektörel politika hedefleridir. Ama ben bunları AKP iktidara geldiğinde hazır bulduğu ve o tarihten bu yana rafta duran 2004 tarihli Vizyon 2023 strateji belgesinden aldım (10).

Ben de bu belge ile ilgili olarak şu suali sormak ihtiyacını duyuyorum:

Belgenin vizyonu olarak **Orta ve yüksek teknolojili ürünlerde Avrasya'nın üretim üssü olmak** belirlenmiş.

Bundan kastedilen, Avrupa ve Asyadaki firmaların outsourcing (dış kaynak kullanımı) için tercih edecekleri taşeron olmak mıdır?

Diğer yandan, BTYK'nın Aralık 2010 tarihinde yaptığı toplantıda kabul edilen *Ulusal Bilim Teknoloji ve Yenilik Stratejisi 2011-2016* ve TTGV'nin *İleri Teknoloji Projeleri (İTEP) Programının* destekleme koşulundan çıkarılan aşağıdaki çerçeve mevcuttur:

İlerde gelişip rekabet gücü kazanma ümidi veren, dinamik karşılaştırmalı üstünlüklere sahip, Türkiye'nin kalkınmasında ivme sağlayacak ve jeopolitik konumundan kaynaklanan ihtiyaçlarına cevap verecek ileri teknolojili konular.

Bunun altını doldurmak en önemli işidir. Bu genel tanımın bir kademe ilerisi için, BTYK'nun yukarıda bahsedilen kararında, daha önce karar altına alınmış olan **savunma** ve **uzay** alanlarına **enerji, su** ve **gıda** ilave edilmiştir.

TTGV'nin 2009'da başlatılan İTEP Programında ise destek kapsamına alınan teknolojiler

**Tarımsal atıklardan yüksek katma değerli biyoürün üretim ve teknolojileri,*

**İleri malzeme teknolojileri ve hassas üretim teknikleri,*

**Yenilenebilir enerji üretim, depolama ve dağıtımına yönelik teknolojiler,*

olarak daha özellikli şekilde saptanmıştır. 2011 yılında bunlara

**Gıda teknolojileri,*

**İleri tıp , sağlık, biyomedikaş teknolojileri,*

**İklim değişikliğine uyum teknolojileri*

ilave edilmiştir.

Yukardaki tanım içine giren bu tür teknolojilere ve sektörlere **uluslararası alanda zaten rekabet edebilen sektörler** eklenmelidir. BTYK'nun 2011-2016 Stratejisi kararında bu sektörler **Otomotiv, Makine İmalat, Bilişim Teknolojileri** olarak belirtiliyor.

Bütün bunlarla ilgili teknolojilerin daha özellikli olarak belirtilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca, öncelikli olacakları kararı alınan bu sektör ve teknolojilere sağlanacak farkındalıkların da ortaya konulması gerekir.

BTYK kararlarının uygulanmasında gecikme, hatta benimsememe çok şikayet edilen bir husustur. Bu, saptanan hedeflere ulaşmayı engellemekte, en azından geciktirmektedir.

Kurumsal yapının kamu, üniversiteler ve sanayi arasında iletişim ve işbirliğini mümkün kılan bir duruma getirilmesi gerekiyor. Siyasi kadroların bu yolda bilinçlendirilmesi, **araştırma-teknoloji geliştirme-inovasyon (ATGİ)** ve sanayileşme politikalarının tesbit ve uygulanmasının izlenmesi fonksiyonunun icra organına yakın bir yere yerleştirilmesi gerekir. Bu itibarla TÜBİTAK'ın doğrudan Başbakan yerine Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlanması uygun olmamıştır düşüncesindeyim. Kanaatimce, kararların uygulanmasını takip mekanizmasının işlerliğinin sağlanması çok önemlidir.

Çuvaldızı bir de öbür tarafa batırmak gerekirse, sanayiciliğe soyunmuş kişi ve kuruluşlara şunlar söylenebilir: İnovasyon, sanayinin doğasında var, 1960 ve 1970'lerde telaffuz edilip bilimsel şekilde disipline edilmeye başlanmadan önce de mevcuttu. Unutmamak gerekir ki, sanayi ve sanayileşmede en önemli rol oynayan burjuvalar, başlangıçta birer küçük mucit idiler. Bunlar inovasyon yapa yapa büyümüş ve sanayi devrimi ile birlikte sanayinin büyüüp yaygınlaşmasını sağlamışlardır. Bir know-how ve lisans anlaşması yapıp, şoför becerisi ile sınırlı kalarak eldeki reçeteleri, niçinini bilmeden, bir şeyler üretmek, sanayicilikten başka bir şeydir diye düşünüyorum. Böyle davrananlar bunun acısını 24 Ocak 1980 kararlarının uygulanması sırasında çekmişlerdir. Sanayicilik ve inovasyonu rekabete açık bir ortamda ayrı düşünmek mümkün değildir.

İnovasyonun sürdürülebilir olması bilimsel bilgi üretmeyi gerektirir. Bilimsel bilginin üniversiteler ve kamu yanında, özel sektörde de üretilmesi çok arzu edilir. Ama bunu ancak büyük şirketler yapabilir. Bu suretle üniversitelerdeki temel bilim bölümlerinin çekiciliği de artar. Bugün ülkemizde sanayide çalışarak mesleğini kullanan matematikçi, fizikçi ve kimyacı sayısı yok denecek kadar azdır.

Kamu ve özel sektör arasındaki ilişkilerin daha geliştirilmesi, özel sektörün, en azından, kendisi ile ilgili kararlarda katılımda bulunabilecek bir konuma getirilmesi, bazı çalışma grupları ve kurumlarda orantılı temsil imkanına sahip olması gerekir. Bunların başında BTYK vardır. Bu Kurumda özel sektör sadece TOBB Başkanı vasıtasıyla temsil ediliyor. Yukarda verilen Ulusal Yenilik Sistemi 2023 Hedefleri bu Kurum tarafından kararlaştırılmıştır ve hedeflere ulaşmada en büyük yükü özel sektör taşıyacaktır. Ama, başta bu yükü kendisine veren karar olmak üzere bütün stratejik kararlarda özel sektörün fikrine ve oyuna müracaat edilmemektedir. Esasen,

BTYK'nın kurulmasını sağlayan 1983 tarihli Kanun Hükümündeki Kararname eskimiştir ve kanun haline getirilerek güncelleştirilmeye muhtaçtır.

Uygulanmakta olan destek ve teşvik araçlarının çoğalması ve çeşitlenmesi memnuniyet vericidir. İnovasyon ve girişim kültür ve ikliminin yerleşmesi için faydalıdır. Ancak artık bunların, ağırlıklı olarak, tesbit edilen strateji ve politikalar yönünde kullanılması, aralarında eşgüdüm sağlanması ve bu görüş açısından da denetlenmesi gerekir.

Kamu kuruluşlarının ve bürokrasinin konuya (bilim, teknoloji, inovasyon ve sanayi) yakınlığı, onu benimsemesi ve heyecanla desteklemesi çok önemlidir. Özel sektör dinamizmi ile beslenen, kamunun teknolojiye dayalı ulusal kalkınmaya inandığı ve sıkı sıkıya bağlı olduğu bir ortam oluşturulmalıdır (3).

Bitirmeden Daron Acemoğlu ve James A. Robinson'un Ulusların Düşüşü isimli eserlerinde (1) altını çizdikleri bir hususa dikkatleri çekmek istiyorum:

Kurumlar gerçek hayatta davranış ve güdüleri etkilediklerinden ülkelerin başarı ya da başarısızlıklarını biçimlendirirler. Bireysel yetenek toplumun her aşamasında önem taşır, fakat pozitif bir kuvvete dönüştürülmesi için o bile kurumsal bir çerçeveye ihtiyaç duyar.

Bunu teyiden yazarlar Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin büyümesini kamçılayan dinamik enformasyon teknolojisi sanayisinin en önünde yer alan Microsoft, Apple, Google ve Facebook'un kurucuları olan Bill Gates, Steve Jobs, Larry Page ve Mark Zuckerberg'in çok büyük yetenek ve hırsla sahip olduklarını, ama başarılarında içinde buldukları ortamın teşviklerinden yararlanmanın büyük payı olduğunu ifade ediyorlar.

Birleşik Devletler'deki eğitim sistemi Gates ve onun gibilere yeteneklerini tamamlayacak özgün beceriler kazanma olanağını tanıdı. Birleşik Devletler'deki ekonomik kurumlar, bu insanların aşılmaz engellerle karşılaşmadan kolayca şirket kurmalarına olanak tanıdılar. Bu kurumlar aynı zamanda projelerinin finansmanını mümkün kıldı. Birleşik Devletler emek piyasaları kalifiye çalışanlar bulmalarını sağladı ve nisbeten rekabetçi piyasa koşulları şirketlerini büyütme ve ürünlerini pazarlama fırsatı sundu. Bu girişimciler rüya projelerinin hayata geçirilebileceğine başından beri güven duyuyorlardı. Kurumlara ve kurumların meydana getirdiği hukukun üstünlüğüne güvenleri tamdı ve mülkiyet haklarının emniyetinden şüphe etmiyorlardı. Son olarak, siyasal kurumlar istikrar ve sürekliliği güvence altına aldılar. Her şeyden önce, bir diktatörün iktidara gelip oyunun kurallarını değiştirmeyeceğinden, varlıklarına el koymayacağından, hapse atmayacağından ya da yaşamlarını ve geçimlerini tehdit etmeyeceğinden emindiler. Ayrıca toplumdaki hiçbir özel menfaatin hükümeti ekonomik bakımdan felaketlerle dolu bir yöne sürükleyemeyeceğinden de emindiler; siyasal güç hem sınırlandırılmış hem de yeterince geniş bir biçimde dağıtılmış olduğundan refah için teşvik sağlayan bir dizi ekonomik kurum oluşturabilmişti.

Yukarda tanımlanan kurumlar ve sistemler düzeninin yönettiği ortamın uzun sürede, istekle ve hedefleyerek gerçekleştirilebileceği ortadadır. Bu sebeple haklı olarak ülkemizin ne zaman ve nasıl böyle bir ortama kavuşacağı suali soruluyor.

KAYNAKLAR

1. Daron Acemoğlu ve James Robinson, Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksunluğun Kökenleri, Doğan Kitap, 2014.
2. Konu ile ilgili olarak Taha Akyol (Hürriyet), Mehveş Evin (Milliyet), Müge İplikçi (Vatan) gibi yazarların köşe yazıları.
3. Fikret Yücel, TTGV ile 21 Yıl, TTGV Yayınları 2013.
4. Alphan Manas, Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye'nin Büyümesi, Alphan Manas Blog, 13 Ocak 2013.
5. Prof. Dr. Arman Kırım, Türkiye Nasıl Zenginleşir?, Remzi Kitabevi, 2007.
6. Prof. Dr. Arman Kırım, Farklı Olan Kazanır, Sistem Yayınları, 2009.
7. Prof. Dr. Arman Kırım, Türkiye'nin Ulusal Girişimcilik Politikası Ne Olmalı?, TOBB Genç Girişimciler Kurulu tarafından 6 Kasım 2010 tarihinde Akarada düzenlenen toplantıdaki sunum.
8. Erhan Atay, Krizden İnnovasyona: Güney Kore Örneği, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (DPUJSS), Sayı 32, Nisan 2012.
9. Gila Benmayor, Vestel, yeni bir Samsung olur mu? Hürriyet Gazetesi, 8 Eylül 2014 (Gila Benmayor'un Vestel Şirketler Grubu İcra Kurulu Başkanı Turan Erdoğan'la yaptığı söyleşi).
10. Aykut Göker, Sanayi Stratejimiz de Var!, Cumhuriyet Bilim -Teknik, 21 Ocak 2011.

Fikret Yücel: 1928 yılında Köyceğiz'de (Muğla) doğan Fikret Yücel, 1950 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Elektrik Fakültesinden Yüksek Elektrik Mühendisi olarak mezun olmuştur. 1965 yılında PTT Genel Müdürlüğü bünyesinde PTT Araştırma Laboratuvarını kurmuştur. 1982 yılında Mustafa Parlar Vakfı tarafından "Elektronik Sanayiine verdiği hizmetler ve üniversite-sanayi ilişkilerine yaptığı katkılar" dolayısıyla Hizmet Ödülü'ne layık bulunmuştur. 1991 yılında kurulan Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı'nın (TTGV) kurulduğu günden 19 Nisan 2012 tarihine kadar Yönetim Kurulu Başkanlığı görevini yürütmüştür. Farklı tarih ve şekillerde yayımlanmış kitap, makale ve tebliğ tarzında kırkı aşkın eseri bulunmaktadır.